

Лист до редакції

Людмила Тарнашинська

БЛУД У ПОЛІ ХРИСТИЯНСЬКИХ ПОНЯТЬ

Такі матеріали ніколи не пишеш із задоволенням: вони не належать до запланованих, виношених, вимріяних, тут водить пером хіба почуття власної гідності.

Історія цього чергового випадку¹ в моїй науковій біографії така: 1 грудня 2015 р. на запрошення колег Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк) я взяла участь у досить цікавій міжнародній науковій конференції “Творчість Є. О. Сверстюка в контексті української та світової літератури”. Щойно в червні 2018 р. мені надіслали збірник наукових праць (датований 2016 р.) “Волинь філологічна: текст і контекст. Євген Сверстюк – митець і громадянин”², де вміщено й текст моєї доповіді “Між ідеалізмом і критичним пафосом: Євген Сверстюк про феномен національної інтелігенції” (С. 169–181).

Треба віддати належне, що електронний варіант збірника мені надсилали значно раніше, але я тоді лише зафіксувала факт своєї публікації, та й по тому. Отримавши ж паперовий варіант збірника, почала з інтересом його гортати, зауваживши цікаві для мене публікації. Аж поки не натрапила на статтю російською мовою, де очі відразу ж наткнулися на дуже знайомі фрази. Коли ж побачила на сторінках 86–87 чітко по пунктах сформульовані власні, давно оприлюднені думки, подивилася, який же це автор наважився переписати мій текст слово в слово, лише переклавши його на російську та подекуди (не скрізь) перевівши текст у минулий час, оскільки моя праця друкувалася ще за життя Є. Сверстюка.

Здивуванню не було меж: автором статті “Евгений Сверстюк – певец и пророк свободы, веры и чести” (С. 80–100), як подано наприкінці збірника в довідці про авторів, є Євген Володимирович Нікольський, доктор філологічних наук, магістр богослов'я, професор Інституту русистики Варшавського університету, Республіка Польща. У цій “візитівці” автора мене, мабуть, не так вразили високий науковий ступінь і вчене звання (посада) цього пана, як його магістерська причетність до богослов'я, що *a priori* передбачає високу моральність і добросовісність, – досі мої тексти дослівно переписували лише саморознені провінційні “науковці”.

Отже, джерелом плагіату могли слугувати два видання: біобібліографічний нарис “Євген Сверстюк: “Це – вибір”³ (текст літературознавчого нарису: с. 5–39) або ж моя монографія “Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління

¹На жаль, я вже змушена була писати подібні матеріали, зокрема, див.: Л. Тарнашинська. Магія від лукавого // Літературна Україна, 29 вересня 2005 р. – С. 6.; Л. Тарнашинська. Обережно, плагіат! Методи пошуку “креативу” (читай: креативу) // Слово і Час. – 2009. – №9. С. 103–109, де йшлося про цинічний плагіат “науковців” із Полтави та Сум (Ганна Радько та Юрій П'ятаченко).

²Волинь філологічна: текст і контекст. Євген Сверстюк – митець і громадянин: зб. наук. пр. – Вип. 21. – Головний редактор М. Моклиця. – Луцьк, 2016. – 283 с.

³“Євген Сверстюк: “Це – вибір”: Біобібліографічний нарис // Міністерство культури і мистецтв України; Національна Парламентська бібліотека України; Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України; автор нарису Л. Тарнашинська, бібліограф-укладач В. Патока / Серія “Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління”, 2002. – 125 с.

(історико-літературний та поетикальний аспекти)”¹, хоча цих видань, звісно, немає в переліку джерел і літератури, якими послуговувався “автор”. Останню значною мірою становлять мої публікації в названій вище серії, яка послужила апробацією багатьох текстів про шістдесятників й згодом витворила основу монографії. Тож у ній текст про Є. Сверстюка (із незначними змінами) вміщено під назвою “Категорія ідеального як художня та життєва практика: Євген Сверстюк” (С. 216–247).

Не знаю, яке з цих видань потрапило до рук “автора” чи його “помічника-перекладача” (дуже сумніваюся, що переклад здійснено самим Є. Нікольським), але цитуватиму за останнім джерелом, текстом своєї монографії 2010 р.

Щоб не витратити часу на емоції, подаю суху порівняльну табличку, де ліворуч цитую власний текст, праворуч – п. Нікольського з Варшави, умовно поділивши його цифрами на окремі фрагменти (щоб було зручніше читати й звіряти), хоча насправді списано підряд 4 сторінки без пропусків (повністю сторінки 84, 86, 87, 88, 89) плюс інші фрагменти на інших сторінках.

Л. Тарнашинська:

1)

...У передмові до першої виданої в Україні по роках заборон книжки “Блудні сини України” Євген Сверстюк написав: “Я народився під щасливою зіркою: вона висвітлювала моє обличчя і ніколи не ховала його в тінь того місця, на якому сиджу. Навіть у найтемніші дні без просвітків я відчув, що моя зірка висока – і любив її” (с. 246).

Достоту парадоксальне зізнання для людини, котра відбула дванадцять років ув’язнення й заслання, й, маючи європейську освіту, аж до виходу на пенсію

пропрацювала столяром. Достоту чесне – перед лицем Бога – й мужнє усвідомлення того, що попри всі випробування зірка його була щасливою й високою – і він любив її, несучи свій хрест хоробро й несхитно, без нарікань і жалю. Аж донині, коли та зірка засяяла й нам,

явивши всю міру синівської любові і всю недаремність високої жертвності (с. 246).

Прийшло до Євгена Сверстюка і визнання. Він – доктор філософії (захист докторату на тему “Українська література і християнська традиція” відбувся у стінах Українського Вільного Університету в Мюнхені 1992 р.),

дійсний член УВАН (США, 1996), лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1995), Президент Українського ПЕН-центру (з 1993), головний редактор

В. Нікольський:

1)

В предисловии к первой изданной в Украине после многих лет запретов книги “Блудные сыновья Украины” Евгений Сверстюк написал: “Я родился под счастливой звездой: она освещала мое лицо и никогда не прятала его в тень того места, на котором сижу. Даже самые темные дни без просветов межевых я чувствовал, что моя звезда высокая – и любил ее” [6, с. 5] (с. 83–84) [ні, це посилання не на мене, а на книжку самого Є. Сверстюка – Л. Т.].

Воистину парадоксальное признание для человека, который отбыл двенадцать лет заключения и ссылки и, имея, европейское образование, вплоть до выхода на пенсию проработал столяром. Точно честное – перед лицом Бога – и мужественное осознание того, что несмотря на все испытания, звезда его была счастливой и высокой. И он любил ее, неся свой крест храбро и непоколебимо, без ропота и сожаления. Вплоть по сей день, когда и звезда засяяла и нам, явив всю меру сыновней любви и всю ненапрасность высокой жертвенности (с. 84).

Пришло к Евгению Сверстюку и признание. Он – доктор философии (ph. D. in literature); защита диссертации на тему “Украинская литература и христианская традиция” состоялась в стенах Украинского свободного университета в Мюнхене в 1992 г. Писатель стал действительным членом Украинской свободной академии наук

¹ Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (історико-літературний та поетикальний аспекти): монографія. – Київ: Смолоскип, 2010. – 632 с.

газети “Наша віра” (з 1989), президент Асоціації незалежно

ї української інтелігенції (з 1988), яка відзначає премією ім. В. Стуса кращих українських митців [...].

В Українському Вільному Університеті Євген Сверстюк

читав курси лекцій “Українська література і християнська традиція” та “Літературна творчість як свобода вибору”, у Гарварді й Мериленді, Нью-Йорку, Урбані

звучали його виступи на філософські та релігійні теми.

А ще до його слова дослідника й проповідника дослухаються

в аудиторіях Рима, Любліна, Варшави, Парижа, Вашингтона, Філадельфії, Едмонтону, Торонто, Єрусалима, Праги, Любляни, Мінська... (с. 246–247).

2)

І то вже питання більш риторичне: пізно чи ні, й, можливо, не таке уже й присутнє для того, чия свідомість занурена у внутрішній плин життя, у той духовний всесвіт,

що витворювався ним упродовж усіх цих нелегких років. Головне, що прийшло. Бо не могло не прийти. Бо завжди вірив: ніщо посеяне не пропадає, воно даватиме свої паростки. Бо всією душею відкрився євангельській істині: “Той, хто дбає про своє життя, той його втратить,

той же, хто не про життя дбає, здобуде” (с. 246–247).

3)

Здається, мало хто з-поміж наших сучасників – за великим рахунком – має таке моральне право на виокремлення цієї теми, як Євген Сверстюк. І то не тільки тому, що родом із дисидентства, – хіба він один? І не тільки тому, що вийшов з усіх випробувань непереможеним – невже лише він? А через свою послідовність. Несхибну відданість принципам і переконанням. Підкреслюю: вистражданим принципам і переконанням. Уміння

відстоювати їх негучно – але

(США, 1996), лауреатом Государственной премии Украины имени Т. Шевченко (1995), президентом Украинского ПЕН-центра (с 1993 г.), главным редактором газеты “Наша вера” (с 1989 г.), президентом “Ассоциации независимой украинской интеллигенции” (с 1988), которая отмечает лучших украинских художников премией имени Василия Стуса.

В Украинском свободном университете Евгений Сверстюк читал курсы лекций “Украинская литература и христианская традиция”, “Литературное творчество как свобода выбора”, в Гарварде и Мэриленде, Нью-Йорке, Урбани звучали его выступления на философские и религиозные темы. А еще к слову исследователя и проповедника прислушиваются в аудиториях Рима, Люблина, Варшавы, Парижа, Вашингтона, Филадельфии, Эдмонтону, Торонто, Иерусалима, Праги, Любляны, Минска (с. 84).

2)

И это уже вопрос больше риторический, поздно или нет и где именно (на каких широтах) пришло к нему признание, и, возможно, не так уж и существенно для того, чье сознание погружено во внутреннее течение жизни, в ту духовную вселенную, что созидалась на протяжении всех этих нелегких лет. Главное, что это пришло, потому что не могло не прийти. Ведь писатель всегда верил: ничто посеянное не пропадет, оно будет давать свои ростки, поскольку всей душой открылся евангельской истине: “Тот, кто заботится о своей жизни, тот ее потеряет, тот же, кто не заботится о жизни, получит” (с. 84–85).

3)

Кажется, мало кто из наших современников – по большому счету – обладает моральным правом на выделение этой темы так, как Евгений Сверстюк. И не только потому, что он родом из дисидентства [1; 2; 4; 5] [тут, звісно, посилення теж не на мої тексти – Л.Т.]. Разве он один? И не только потому, что вышел из всех испытаний непобежденным. Неужели он один? А через свою последовательность, неослабную преданность принципам и убеждениям,

переконливо. І знову ж таки – послідовно. Може, навіть зятято – у кращому розумінні цього слова. Не втомлюючись повторювати те, що ми, очевидно, мусили б і самі бачити – але не бачимо. Отже, через своє уміння, обсервуючи український соціум, поставити вчасний “діагноз” тому “ферментному” шарові суспільства, яким є інтелектуальна еліта. Завважуючи тенденції й узагальнюючи їх, прогнозувати хвороби нації, передбачати дальший розвиток суспільства (с. 238–239).

4)

Відправною точкою можна назвати таку улюблену Сверстюкову триаду: гідність – сумління – віра. Це ті константи, ті максими, до яких він постійно апелює, що становлять основу його морального імперативу.

Перше. Сверстюк постійно наголошує на особливій ролі інтелігенції, необхідність якої, на переконання французького соціолога й філософа Е. Морена, зростає водночас із загрозою її знищення. Якщо вірити цим словам (а не вірити – не можна, бо їхню справедливість уже не раз потверджувала наша трагічна історія), то в нинішніх складних умовах можемо говорити саме про зростання цієї ролі.

Друге. Офірність, яка ґрунтується на безкорисливості служіння. Служіння ідеї, принципам, людям...

Третє. Поняття інтелігентності базується на традиціях роду, на тому родинному корінні, на якому виплекалися цілі сім’ї світочів української культури.

Четверте. Поняття “інтелігентності” у Сверстюка невідривне від поняття офірності, що йде від християнської традиції. Отже, неодмінною умовою є етичний ідеалізм – другим полюсом якого неодмінно виступає обов’язок.

П’яте. Гідність, яка зобов’язує й тримає на висоті. Уміння шануватися й шанувати.

Шосте. Постійне апелювання до сумління: якщо не ти, то хто?

Сьоме. Ядро духовної аристократії, за Сверстюком, завжди в опозиції. Інтелігент відстоює принципи, чинячи опір бюрократії й охлократії. Стоїть на сторожі моральних засад, які завжди вищі за кланові інтереси.

умением отстаивать их негромко, но убедительно, последовательно. Может, даже отчаянно – в лучшем смысле этого слова. Он не устаёт повторять то, что мы, очевидно, должны были бы и сами видеть, но не видим. Значит, умеет, изучив украинский социум, поставит своёвременный “диагноз”, прогнозировать болезни нации, предвидеть дальнейшее развитие общества (с. 96–97).

4)

Но все же отправной точкой можно назвать такую любимую Сверстюкову триаду: достоинство – совесть – вера. Это те константы, максимы, к которым он постоянно апеллирует, что составляет основу его нравственного императива.

Первое. Сверстюк постоянно акцентирует внимание на роли интеллигенции, необходимость которой, по убеждению французского социолога и философа Эдгара Морена, растёт одновременно с угрозой её уничтожения. Если верить этим словам (не верить нельзя, ибо их справедливость уже не раз потверждала наша трагическая история), то в нынешних сложных условиях можем говорить именно о росте этой роли.

Второе. Жертвенность, которая основывается на бескорыстности служения, служения идее, принципам, людям.

Третье. Понятие интеллигентности базируется на традициях рода, на том семейном корне, на котором формировались целые семьи светочей украинской культуры.

Четвертое. Понятие “интеллигенция” в Сверстюка не отрывается от понятия жертвенности, а это идет от христианской традиции. Следовательно, непременным условием является этический идеализм, вторым полюсом которого непременно выступает обязанность.

Пятое. Достоинство, которое обязывает и держит на высоте, умение уважать и чтить.

Шестое. Постоянное апеллирование к совести: если не ты, то кто?

Седьмое. Ядро духовной аристократии, по Сверстюку, всегда

Восьме. Лише цінності абсолютні породжують духовну непохитність, а брак вистражданих цінностей породжує безвідповідальність, другим боком якої є цинізм.

Дев'яте. Розпалювати ватру любові, яка убожіє.

Десяте. Людину великої витривалості має змінити людина великої віри.

Одинадцятье. Вироблення національного мислення має ґрунтуватися на глибоких знаннях та інтелектуальних зусиллях.

Дванадцятье. Фундаментом культури інтелігенції має бути національно-релігійна самосвідомість.

Тут я не відкриваю нічого нового – все це є у статтях, виступах, інтерв'ю Євгена Сверстюка. Я лише синтезую,

“одягаючи у форму” стислих тезисних фраз (с. 239–240).

5)

Вдумливо обсервуючи український соціум кінця ХХ – початку ХХІ століття, Є. Сверстюк не поспішає з остаточними висновками – він їх постійно трансформує, модифікує, модернізує – відповідно до зміни часу й найменших тенденцій еволюції українського суспільства. “Виходить на люди” лише з виваженими, не випадковими думками, сконденсованими мало не до тез. Тим більше не поспішає він з присудами. “Не судить – і не судимі

будете” – його християнське кредо. Придивляється, розмірковує, порівнює, намагаючися при цьому зазирати вперед. Бодай на крок. Власне, заради цього – й озирання

назад, вивіряння пережитого. Шукання сенсу й сенс шукання... (с. 240–241).

6)

У цьому можна переконатися, взявши до рук таку довгоочікувану

в Україні книгу вибраного Євгена Сверстюка “На святі надій” (1999). Книгу

в опозиції. Інтеллігент отстаивает принципы, оказывая сопротивление бюрократии и охлократии, стоит на страже моральных принципов, которые всегда выше клановых интересов.

Восьмое. Только абсолютные ценности порождают духовную непоколебимость, а нехватка выстраданных ценностей порождает безответственность, второй стороной которой является цинизм.

Девятое. Нужно разжигать костер любви, которая нищает.

Десятое. Человека большой выносливости должен заменить человек большой веры.

Одинадцатое. Выработка национального мышления должно основываться на глубоких знаниях и интеллектуальных усилиях.

Дванадцатое. Фундаментом культуры интеллигенции должно быть национально-религиозное самосознание.

Все это есть в испол[н]еных надеждой статьях, выступлениях, интервью Евгения Сверстюка и нами лиш синтезировано, “одето” в форму сжатых тезисных формулировок. (с. 86–87).

5)

Вдумчиво наблюдая украинский социум конца ХХ в. и начала третьего тысячелетия, писатель не спешил с окончательными выводами – он их постоянно трансформировал, модифицировал, модернизировал, адаптировал соответственно к изменению времени и динамике малейших тенденций эволюции украинского общества. “Выходил на люди” только с взвешенными, неслучайными мыслями, сконденсованными [так! – Л. Т.] чуть ли не до тезисов. Тем болем не спешил Евгений Сверстюк с решениями. “Не судите – и не судимы будете” – его христианское кредо. Присматривался, размышлял, сравнивал, пытаясь при этом заглянуть вперед. Хотя бы на шаг. Собственно, ради этого – и оглядывание назад, выверка пережитого, искания смысла и его смисл (с. 87).

6)

В этом можно убедиться, взяв в руки такую долгожданную в Украине книгу избранных приведений Евгения Сверстюка “На празднике надежд”. Книгу

унікальну з багатьох причин. По-перше, більшість із того, що ввійшло до неї, було відоме досі лише із закордонних видань чи з самвидаву. По-друге, унікальну тим, що так довго – аж вісім років незалежності! – йшла до читача – і це при тому, що ім'я її автора широко відоме і в Україні, і за її

межами і, здавалося б, саме це ім'я зробило би честь будь-якому видавництву. А по-третє – і це головне – унікальну своїм потужним духовним і моральним зарядом

– може, саме через те так довго й “пробивалась” кризь суспільну апатію та деформовану, як і все в нашому пострадянському соціумі, систему меценатства, де панує своя, часом незбагненна ієрархія вартостей, вельми далека від вартостей істинних (с. 241).

7)

Але й на те надії, аби справдзуватися. Справдилися й

Сверстюкові надії – прийшло свято і на його вулицю: після скромно виданої в Києві 1993 р. книжки “Блудні сини України”, яка, хоч і дрібна шрифтом, та велика змістом своїм, і принесла авторові Шевченківську премію, з'явився друком цей чудово виданий ваговитий (на вісімсот сторінок) том, який гідно репрезентує добробок

70-х – 90-х років цього блискучого есеїста, літературознавця й поета (с. 241–242).

8)

Нарешті на свято надій Євгена Сверстюка зійшлися усі гуртом ті, хто найдорожчий його душі, кому він залишається вірним упродовж цілого свого життя. Т. Шевченко

та І. Котляревський, П. Грабовський та М. Зеров, П. Тичина і О. Довженко, Б. Антоненко-Давидович і В. Симоненко, О. Гончар і Б. Мозолевський, В. Стус і З. Красівський, І. Світличний та М. Коцюбинська, І. Дзюба й М. Руденко, а ще – М. Сервантес, Й.-В. Гете, А. Шаміссо, Стендаль, А. де Сент-Екзюпері, І. Тургенев, М. Гоголь...

Як бачимо, тут немає випадкових імен. Але не тільки.

Немає тут і випадкових думок – як і випадкових фраз чи навіть слів. Кожне з-поміж них просіяне, обдумане,

унікальну по многим причинам.

Во-первых, большинство из того, что вошло в нее, было известно до сих пор лишь из иностранных изданий или из “самиздата”. Во-вторых, книга уникальна тем, что так долго – целых восемь лет после провозглашения независимости – шла к читателю, и это при том, что имя ее автора известно и в Украине и за ее пределами и, казалось, именно это имя сделало бы честь любому издательству.

А в третьих (и это главное), уникальная своим мощным духовным и моральным зарядом – может, именно поэтому так долго и “пробивалась” через общественную апатию и деформированную, как и все в нашем постсоветском социуме, систему меценатства, где царит своя, порой непостижимая иерархия ценностей, весьма далека от истинных (с. 88).

7)

Но та то и надежды, чтобы сбываться. Сбылись и они у Сверстюка – пришел праздник и на его улицу. После скромно изданной в Киеве в 1993 г. книги “Блудные сыновья Украины”, которая, хоть и мелкая шрифтом и большая по содержанию своему, но и принесла автору Шевченковскую премию, вышел прекрасно изданный весомый (на восьмьсот страниц) том, который достойно представляет творчество этого блестящего эссеиста, литературоведа и поэта второй половины XX в. (с. 87).

8)

Закономерно, что на праздник надежд Евгения Сверстюка “сошлись” вместе те, кто самый дорогой его душе, кому он верен на протяжении всей своей жизни. Тарас Шевченко и Иван Котляревский, Павел Грабовский и Николай Зеров, Павел Тычина и Александр Довженко, Борис Антоненко-Давидович и Василий Симоненко, Олесь Гончар и Борис Мозолевский, Василий Стус и Зиновий Красивский, Иван Светличный и Михайлина Коцюбинская, Иван Дзюба и Николай Руденко, а еще – Мигель Сервантес, Иоганн-Вольфганг Гете, Стендаль, Антуан де Сент-Экзюпері, Иван Тургенев, Николай Гоголь...

Как видим, здесь нет случайных имен. Но не только. Нет здесь и случайных мыслей – как и случайных

виважене на терезах мудрості й сумління, а відтак – фрази пружні й енергомисткі, а думки – тезисно насичені, сконденсовані часом до афористичності.

А все це разом і творить ту потужну енергетику зі знаком “плюс”, підживлення якою так потребує наше кволе на дух і волю, ошукане й ошукване суспільство з його втраченими моральними орієнтирами та підупалими ціннісними критеріями (с. 242).

9)

З авторової волі під цією обкладинкою “зібралися” й ті, кого вже поглинули неблаганні води Лети, й ті, хто (маймо те за велике щастя) ще є з-поміж нас, сущих. Кожен зі своїм неповторним обличчям, своїм голосом, своїм самотнім мікрокосмом, що й

витворюють макрокосм цієї місткої книги з промовистою назвою-метафорою. Бачені пильними й мудрими Сверстюковими очима, повертаються вони до тебе щораз новим, часом несподіваним боком. Хоча б той же хрестоматійний П. Грабовський, який постає зі сторінок книжки передусім як жива людина, чи запрограмований нам хрестоматіями й подальшими переосінками образ П. Тичини з його вічною тугою за Мадонною (с. 241–242).

10)

Але хоч би хто з-поміж великих потрапляв у поле зору дослідника, усі вони несуть у собі велику трагедію християнського вибору. Бо вибір їхній – між честю й безчестям, між служінням собі й служінням людям – бере початок від вибору Христа – і це автор нагадує повсякчас, шукаючи християнських джерел та опертя у християнській традиції (с. 243).

11)

Усі ці есеї про товаришів, з якими ділили “зону мовчання”, – гранично чесні, максимально об’єктивні. Показуючи людину зусібіч – а найперше в екстремальних умовах, – автор робить спробу зрозуміти не тільки мотиви її поведінки і вчинків, а й ту міру духовної

фраз или даже слов. Каждое из них просеянное, обдуманное, взвешенное на весах мудрости и совести, а следовательно – фразы упругие и энергоемкие, а мысли – тезисно насыщенные, сконденсированные порой до афористичности.

А все это вместе и создает ту мощную энергетику со знаком “плюс”, подпитку в которой [так – Л. Т.] так нуждается наше хилое на дух и волю, обманутое общество с его потерянными моральными ориентирами и неясными ценностными критериями (с. 88).

9)

По авторской воле, под обложкой книги “собрались” и те, кого уже поглотили неумолимые воды неусыпной Леты, и те, кто (почтем за большое счастье) еще есть среди нас, живущих. Каждый со своим неповторным лицом, своим голосом, своим самотним микрокосмом создает микрокосм этого вместительного издания с говорящим названием-метафорой. Виденные бдительными и мудрыми Сверстюковими глазами, возвращаются они к тебе каждый раз новым, порой неожиданною гранью. Хоть тот же хрестоматійний Павел Грабовский, который встает со страниц книги, прежде всего, как живой человек, а глядево-хрестоматійний [саме так, хоча, очевидно, передбачалося слово глянцево – Л. Т.] для нас образ Павла Тычины переосмысливается в связи с его вечной тоской по Мадонне (с. 88–89).

10)

И хотя бы кто из больших не попадал в поле зрения исследователя, все они несут в себе большую трагедию христианского выбора. Потому что их выбор – между честью и бесчестьем, между служением себе и служением людям – берет начало от выбора Христа. Об этом автор постоянно напоминает, ища христианские источники и опору в христианской традиции (с. 89).

11)

Все эссе Евгения Сверстюка о спутниках его бытия, с которыми делил “зону молчания”, – предельно честные, максимально объективные. Показывая человека, прежде всего в экстремальных условиях, писатель делает попытку отразить не только

та фізичної моці, яка й визначає міру відпирності, розуміючи, що кожній людині призначено нести свій власний хрест і зійти на свою власну Голгофу. Це дуже вдумливий, розважливий документ розмірковування, аналіз психології людини у межовій ситуації, на рисці вибору між волею і неволею, нонконформізмом і поступливістю... Це дослідження психології підслідчої людини, ув'язненої, такої, якій випало звідати всі "зони мовчання" (с. 243–244).

12)

Є тут ще одна, цілком окремішня "галерея героїв" – з якогось начебто іншого, паралельного світу, який, проте, так тісно сусідив із світом самого Сверстюка й багатьох його сучасників-дисидентів, що не міг залишитися без авторової уваги. Це численні слідчі, наглядачі, присутні

на сторінках книжки "во плоті й крові". Автор згадує про них незлобливо, із властивою йому іроні

єю, за якою відчувається переконливість у своїй правоті й безперечно моральна вищість. Та ще, сказати б, згадує з отією поблажливістю, яка дає змогу не

опуститися до непримиренних контрзвинувачень, а вести полеміку, усвідомлюючи, проте, її безнадійність... – але ж на святі надій і така надія має право на існування, як, очевидно, мають право на оприлюднення й "рецензії для слідчих": на есеї "Іван Котляревський сміється", "Собор у риботванні", "На свято жінки", "Остання сльоза" – з конкретними титульованими підписами – як

зразки і до сьогодні живучого "замовного жанру", а якщо точніше – стосовно книжки та її автора – політичного доносу (с. 244).

13)

Саме для того, аби не служили вони такими зразками нашим дітям та онукам, і прийшла до нас книжка Євгена Сверстюка. Як попередження. Як застереження [...]

Саме тому проводить він нас через

мотиви его поведіння и поступков, но и ту духовную и физическую мощь, которая определяет степень сопротивляемости, понимая, что каждому человеку предназначено нести свой крест и пройти собственную Голгофу. Это очень вдумчивые, рассудительные документы-размышления, в которых анализируется психология человека в пограничной ситуации, на грани выбора между волей и неволей, нонконформизмом и уступчивостью... Это исследования психологии заключенного в тюрьме человека, которому выпало изведать и постичь все "зоны молчания" (с. 89).

12)

Есть здесь еще одна, совершенно отдельная "галерея героев" – из какого-то вроде другого, параллельного мира, который, однако, так тесно соседствовал с миром самого Сверстюка и многих его современников-диссидентов, не мог остаться без авторского внимания. Это многочисленные следователи, надзиратели, присутствуют на страницах книги "во плоти и крови".

Автор упоминает о них, так сказать, беззлобно, с присущей ему иронией, за которой чувствуется убежденность в своей правоте и несомненное моральное превосходство, пишет со снисходительностью, которая позволяет не опуститься до непримиримых контрбвинений, а вести полеміку, осознавая, однако, ее безнадійність.

Но на "празднике надежд" всякая надежда имеет право на существование, как, очевидно, имеют право на обнародование и "рецензии для следователей" – эссе "Иван Котляревский смеется", "Собор в лесах", "На праздник женщины", "Последняя слеза" – с конкретными титульованными подписями как образец и сегодня живущего "казанного жанра", а если точнее – в отношении приведенных и их автора – политического доноса (с. 89–90).

13)

Книга Сверстюка – как предупреждение для нас, наших детей и внуков. Кажется, нигде и никогда не приходилось встречать таких интересных примечаний к статьям, как в этой книге. Каждое из них является вполне законченным мини-

драматичні колізії “приміток” до своїх статей, кожна з яких є цілком завершеним міні-сюжетом із життя одного дисидента. Здається, ніде й ніколи не доводилося досі зустрічати таких цікавих приміток, як у цій книзі. Що примітка – то й драматична колізія, промовистий факт із біографії неординарної людини, які в сукупності й витворюють канву цілого життя (с. 244–245).

14)

Та, мабуть, найперше, про що заповзвся нагадати нам у цей зневірений час Євген Сверстюк, – це ту банальну істину, без якої, проте, не існувало б самого життя: надія вмирає останньою. І це оптимістичне запрошення на “свято надій” – як ковток свіжої води, як нагадування про те, що від нас самих залежить: перетворимо ми свої сподівання на цвинтар укротро розбитих ілюзій чи ще раз зійдемося на свято надій, щоб довести собі – і світові! – що ми є, ми існуємо, ми – попри все – віримо у своє майбуття (с. 245).

15)

“На полі честі головною зброєю було Слово. І залишається Слово”, – з гідністю прозвучало з уст Євгена Сверстюка на урочистому зібранні з нагоди вручення йому Державної премії ім. Т. Г. Шевченка [...]. Ми ж мусимо знати, як нелегко виборюється свобода думки, духу й чину, пам’ятаючи слова І. Дзюби про те, що зроблене Євгеном Сверстюком ще далеко не всі оцінили (с.247).

Зізнаюся, інші абзаци я не пересіювала ретельно на якісь вкраплення запозичень (особливо ті, де автор запрягається в безкорисливій любові до України), так само не брала до уваги абзаци, що містять загальну довідково-біографічну інформацію, а акцентувала увагу лише на тих, що позначені індивідуальним авторським стилем. Думаю, читачеві досить і цих красномовних прикладів.

Хоча, якщо міркувати логічно, спокусою для плагіату могло стати саме біобібліографічне видання 2002 р., адже я (автор літературознавчого нариску) подана там як кандидат філологічних наук, доктор філософії Українського Вільного Університету (Мюнхен), а не потрапити на очі науковцеві нібито з Мюнхена, звісно, важче (до речі, підкреслення жирним 12-ти пунктів мало місце саме в цьому скромному бібліографічному виданні, а плагіатор – абсолютист у переписуванні чужого тексту – відхилень не припускається). Те відомо хіба самому п. Нікольському. Проте оскільки тексти фактично ідентичні, то особливої різниці у звірці не бачу.

Водночас виникла геть абсурдна ситуація: у своїй статті в луцькому збірнику я, розвиваючи власну давню тему “Сверстюк та інтелігенція”, дозволила собі

сюжетом із життя одного дисидента, описує драматическіє коллізіє, красноречивіє фактиє із біографіє цих неординарних людей, что в совокупности и создают канву их жизни (с.90).

14)

Но, пожалуй, самое первое, о чем взялся напомнить нам в это время отчаявшийся Сверстюк, – это банальная истина, без которой, однако, не существовало бы самой жизни: надежда умирает последней. И это оптимистическое приглашение на “праздник надежд” – как глоток свежей воды, как напоминание о том, что от нас самих зависит, превратим ли мы свои надежды в кладбище в очередной раз разбитых нами же иллюзий, или докажем себе и миру, что мы существуем, мы, вопреки всему, верим в свое будущее (с. 90).

15)

Все это мы находим в жизни, служении и творчестве Евгена Сверстюка. “На поле честі главным оружием было Слово. И остается Слово”, – с достоинством прозвучало из уст Евгения Сверстюка на торжественном собрании по случаю вручения ему Государственной премии имени Т. Шевченко. Мы прекрасно понимаем, как нелегко завоевываются свобода духа, мысли и чина, помня о том, [что] все сделанное Евгением Сверстюком еще далеко не все оценили (с. 85-86).

скористатися окремими власними формулюваннями, структурованими за допомогою раніше розробленої нумерації 1–12 (с. 174–175). Тому в уважного читача цього збірника цілком може виникнути відчуття сюрреальності: як це у двох авторів так чітко структуровано одні й ті самі думки, та ще й сформульовано тими самими фразами.

У мене немає претензій до редколегії: давно відомо, що вони найчастіше виконують символічну роль. Та й за умови, якщо текст збірника читає одночасно кілька рецензентів (окремими частинами), вилонити повтор (принаймні, той про який щойно згадала) фактично неможливо.

З огляду на такі щедрі безпардонні “запозичення” виникає сумнів і щодо автентичності решти тексту цієї “статті” п. Нікольського із християнсько-богословськими мотивами: цілком можливо, що й решту її сторінок цинічно переписано в інших дослідників творчості Є. Сверстюка. Тож, можливо, ще хтось, окрім мене, впізнає “до болю знайомий текст”.

Для мене ж це викриття має не тільки принциповий характер, а й уточнюючий: у видавництві “Смолоскип” готується до друку друге, доповнене видання монографії “Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління. Історико-літературний та поетикальний аспекти”, і було би смішно, якби якийсь неофіт шукав у моєму тексті “запозичення” з опусу п. Нікольського.

І ще один надзвичайно важливий моральний момент – уже поза плагіатом. Вважаю, що я як громадянка України з народження, щиро вболіваючи за її долю, маючи тривалий досвід продуктивного особистого спілкування з Євгеном Олександровичем (виражений через низку моїх публікацій та інтерв’ю), а також як дослідниця українського шістдесятництва, маю право озвучувати ті закиди на адресу сучасного українського суспільства, зокрема й інтелігенції, які вистраждав своїм життям Є. Сверстюк і якими чесно ділився і зі сторінок книжок, і в різних аудиторіях, і при особистому спілкуванні. Однак із уст закордонного “дослідника” п. Нікольського, попри всю його нібито “любов до України”, пафосно афішовану в цитованій “статті”, це звучить, хай і в моєму написанні, політично некоректно, якщо не сказати – провокативно.

І насамкінець ще один красномовний факт: серед членів редколегії названого збірника “Волинь філологічна: текст і контекст” позначено того ж таки Є. В. Нікольського – тільки зі статусом доктора філологічних наук, професора (м. Москва, Російська Федерація).

Як виявилось, цей пошукувач плагіату зробив за цей час “європейську кар’єру”, перенісши методи своєї “пошукової” роботи, недоброчесної наукової культури (точніше – її відсутності) на ґрунт польської русистики, маючи при цьому, на жаль, прихильність серед українських колег.

P. S. Дивним виявилось пояснення п. Нікольського організаторам конференції: нібито текст він узяв із безіменного сайту, де не було вказано прізвище автора. І запропонував (як варіант і як вихід!) подати вже опубліковану статтю за двома прізвищами – його і моїм... Цікаво було би навести його лист повністю, але написаний він настільки безграмотно й зневажливо, що годі...

Л. Т.

Отримано 18 червня 2018 р.

м. Київ